

ՅԱԿՈՒ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

«ԻՆՑԻ ԻՆՅ»...

Այս երկրորդ շաբաթն է, որ մեր շնորհիվ յարակից մայր-թին վրայ սարեց կին մը կ'աղաղակ: Կարողի ըսի, բայց ի՞նչ աղաղակ, բողբոջ վերմակի մը մէջ փաթեցած գիշեր-ցերեկ հոն է: Այս ցուրտին ինչպէ՞ս կը դիմանայ անոր ազագուն մարմինը: Անցորդները դրամ, ուսելիք ու խմելիք կուտան, սակայն բնակելու տեղ մը, գլխուն վրայ սանիք մը տուող չեղաւ: Միայն զիջի սայ, ասիկա հեփաթ չէ, որ բարի դարձի կը գիտնիր և աղաղակով տեղ մը տանի: Ուրեմն ի՞նչ: Մտնալ անցած այդ հեփաթային դարձի կայ-չկայ մեր ֆաղափաթեարանը ըլլալու է, որ անտուն մնացած այս ութսունամեայ խելոջ կնոջ հարցով զբաղի, ծերացող, կամ անկելանոց տանի:

Յարդ ոչ ալ ուսիկանութիւնը երեւցաւ այս կողմերը, որ անհրաժեշտ կարգադրութիւն մը ընէ ու գիտնալով փողոցներուն ալ մասախաճանարութեան կանչէ: Չեմ գիտեր, օրը քանի մը անգամ կ'անցնի մօտէն, ամէն անգամուն ալ բարկութիւնս գլխուն կը զարնէ, բայց կրակի վրայ դրամ կ'առնի որչափ որ, դուրս չթափած, կրակը կը մարծն, զայրոյթս կը զաղտն ու բարկութիւնս կուլ կուտան:

Բնաւորութեամբ, երբ սխալ մը տեսնեմ, կը խօսիմ, կը մտնանայեմ, երբեմն ալ կը փնտրեմ: Ասիկա, ըստ իս եւ հաւանաբար ըստ շատերու՝ դրական վերաբերմունք է, կառուցողական, սակայն որոշ վայրերու եւ որոշ տարածքներու՝ շատ ալ ընդունելի չէ:

Փորձած եմ ֆանիցս սխալը մասնատել, բայց վազ անցած եմ, ֆանի որ երբ ըրած եմ, հակազդեցութիւնը շատ ալ փափուկ չէ եղած, նոյնիսկ՝ կոտեղած է, երբեմն բանաւոր, երբեմն ալ ֆողարկուած աչքերու եւ յօնքերու շարժումներու ետին: Չեմ հանդուրժեր, չեմ հասկնար, կամ չեմ ուզեր հասկնալ, որ ըրածդ երկիրն ու հանրութեան օգտակար է, բարի նպատակով:

Սա օր փոխադրակառէրը (աւտոբուսները) օրինակ վերցնենք. յսակ կերտով գրուած է դռներուն վրայ՝ «մուտ» եւ «ել»։ առջեւի դռնէն մուտք, ետեւի դռնէն՝ ելք. օրէնքը լաւ բան է: Կը դաստիարակ, որ մտնողներէն մէկը առաջնամայ իջնելու համար, ես անմիջապէս կը դաստիարակուիմ ուղղելու, ըսելով որ իջնելը ետեւի դռնէն է: Կը դաստիարակեմ, որ մէկը վեր բարձրանայ ու գանձանակի մէջ դրամ չնետէ, անմիջապէս կ'ուզեմ ըսել, որ, սիկին, կամ դարձ, գանձակողին մէջ դրամ չդիր... Երբեմն ծուռ նայուածք, երբեմն ալ լիւ անարարութիւն: Մէկ-երկու անգամ մասնատելէ ետք, վազ անցայ, ըսելիս լեզուս ծայրը կու գայ ու կը կլլեմ: Կ'անհանգստանամ, բայց ինքզինքս կը համոզեմ՝ ինչո՞ւ աղաղակով, վարորդը թող աչքերը բանայ եւ նկատողութիւն ընէ, ի՞նչ գործս է: Սոր, բաւական գեղեցիկ եւ յարմարաւէ փոխադրակառէր են, սակայն արդէն փոփոխած աղաղակներով, որոնք երբ կը մարտնչեն, կամ՝ ընդհանրապէս կը մարտնչեն, չեմ գիտեր: Կ'ուզեմ վարորդին հարցնել, թէ ինչո՞ւ չեմ լուսացուցի մեքենաները: Ուրիշ երկիրներու մէջ տեսնեմ, որ զիշտ, աշխատանքը աւարտելէ ետք, մեքենաները ուղղակի լուսացարան կը տարուին, յետոյ՝ կարած:

Անցեալ օր այդ ատրուստերէն մէկուն մէջ տարօրինակ ազդ մը տեսայ փակցուած ֆանի մը տեղ, որուն վրայ խոշոր տառերով գրուած էր «ԶԶԱՐԴԵԼ» «ԶՓՇՐԵԼ» «ԽՈՋԻ ՊԷՍ ԶԹԱՓԵԼ»...

Ասիկա ֆաղափաթեարանին մասկանող փոխադրակառէր մէջ դրուելիք ազդագիր է: Անօթ չէ՞: Վազ անցանք ուղղափակ սխալներէն, սակայն ի՞նչ տարուածքներ կը գործէ ընթերցողին վրայ: Լուսանկարեցի, շուրջիցնէս զարմացած ինծի մայրեացն ու անարար մնացին գրութիւնը կարդալով:

Օրը ֆանի անգամ, որոշ ժամերու կարգ մը փողոցներ կը խցանուին. **փրփուք**... վարորդներուն սիրած բառը, որուն կը հետեւի մտելավարձը բարձրացնելը, **փրփուք**... Ո՛ր են մեր ճանադարհային ուսիկանները, ինչո՞ւ մէջտեղները չեն, որ կարգ ու կանոն հաստատելով մեքենաներու խցանումը կարգաւորեն: Անոնք մէկ-մէկ կը ծագին, բայց ոչ միտ, իսկ խցանումը՝ միտ:

Կը համարձակիմ դիմացեալ եկող երիտասարդը խայտառակել աչքիս առջեւ գետնին թնետելուն համար: Կը զգուցիմ, բայց, ինծի ի՞նչ, կեցած տեղս տեղը դաստիարակ մը ստանալու միտք չունիմ:

Դուրս, այգիի մտարանին վրայ գիրար գրկած սիրաբանող զոյգը, չէ՞ք տեսնուր դրոշմակա երեխաները, որ ձեր դիմացէն կ'անցնին, ձի՞՞ր է ըրածնորդ: Կ'ուզեմ ըսել, բայց կը կլլեմ: Ե՛ս մնացի այդ եւ մնան տեսարանները սրբազորը:

Այսպէս՝ շատ մը վազ անցեր եմ խօսելէն, դիտողութիւն ընելէն: Սորվեր եմ «ինծի ինչ» ըսել ու հանգստանալ: Բայց, ասիկա ուղղամիտ, յանձնառու ֆաղափաթի վարմունք է: Հարաւոր տեսնուր վարձերը, հարաւոր կեանքի սղութիւնը, չխօսիմ, որիսի դայիսիմ:

«Հայաստանն ու Փաշինյանը սեղմված վիճակում են. Ռուսաստանի սահմանափակ աջակցությունը չի հանդարտեցնում Երեւանին»

ՅԱԿՈՒ ԶԱՔՐՅԱՆ

Թարգմանիչ

Հոկտեմբերի 31-ին Սոչիում ՌԴ նախագահ Պուտինի նախաձեռնությամբ կայացած Փաշինյան-Ալիեւ հանդիպմանը նոյեմբերի 7-ի վերջին համարում «Հայաստանն ու Փաշինյանը սեղմված վիճակում են. Ռուսաստանի սահմանափակ աջակցությունը չի հանդարտեցնում Երեւանին» վերնագրով առաջնորդող հոդվածում անդրադարձել է նաեւ Կ. Պոլսոյ «Ալյու» շաբաթաթերթը: Զանի որ հանդիպման արձագանքները դեռ շարունակվում են, իսկ արդյունքների մասին գնահատականները՝ հակասական, ուսի ավելորդ չենք համարում ընթերցողի ուշադրությանը ներկայացնել «Ալյու»-ի այդ հոդվածը:

Ահա թե ինչ է գրել. «Ռուսաստանի առաջնորդ Պուտինի հրավերով եւ մասնակցությամբ Հայաստանի վարչապետ Փաշինյանի եւ Ադրբեյջանի նախագահ Իլիհան Ալիեւի Սոչիում տեղի ունեցած հանդիպումը ֆաղափակ կարեւոր զարգացում էր: Վերջին քառասուն Եվրոպական միությունն ու ԱՄՆ-ը դեռ էին ստանձնել Հայաստան-Ադրբեյջան հակամարտության կարգավորման գործում: Այն-հայտ էր, որ դա ղեկավար է մտնողը Ռուսաստանին: Այդ իսկ դասառնակ շուտակա կողմը ցանկացավ իր ձեռքը վերցնել դեկը: Առաջին հայացքից կարելի է այսպէս գնահատել զագաթաժողովի բնույթ կրող եռակողմ այդ հանդիպումը:

Հանդիպման նախօրյակին Պուտինի՝ դարաբարդյան հիմնահարցի կարգավորման առնչությամբ Հայաստանի նախորդ եւ ներկա իշխանություններին հասցեագրած ֆունդաբանությունը վճռորոշ փայլ էր: Պուտինն ասաց. «Հայաստանը գործնականում վերահսկում էր Ադրբեյջանի 7 քաղաք: Մեք հարաբերությունների նորմալացման համար հայկական կողմին ասացիմք, որ այդ քաղաքներից 5-ը Ադրբեյջանին հանձնի, 2-ը դադարի իրեն: Իրականում Հայաստանը այդ 5 քաղաքի կարիքը բոլորովին չունի: Սակայն հայաստանյան իշխանությունները հետամուտ եղան իրենց որդեգրած դիրքորոշմանը: Ստեղծված ներկայիս իրավիճակը հայկական իշխանությունների այդ ընտրության արդյունքն է»: Այնուհետեւ ՌԴ նախագահն ասել էր, որ դա շատ անարդար է Ադր-

բեյջանի հետ հարաբերության դաշնակցական հարցում Հայաստանի ընդունած որոշումը, որ յուրաքանչյուր հավասարակշռություն ստեղծի:

Ի դեպ՝ Փաշինյանն էլ արդեն Սոչի էր մեկնել, հայտարարելով, որ «Այդ» է ասելու Ռուսաստանի առաջարկին:

Հանդիպմանը կողմերը համաձայնության եկան ուժի գործադրումը բացառող ընդհանուր հայտարարության շուրջը: Սակայն Ղարաբաղի հայությունը բազմամարդ հանրահավաքով ի լուր աշխարհի հայկերից, որ չի ցանկանում ապրել Ադրբեյջանի գերիշխանության տակ:

Ռուսաստանն ու Հայաստանը համաձայնել են առայժմ հետաձգել Ղարաբաղի հարցը: Հակառակ դրան, Ադրբեյջանը դրա լուծումը դաշնակցական է իր ցանկությամբ, այսինքն՝ Ղարաբաղը ճանաչելով Ադրբեյջանական սարածք: Այդ առումով Ալիեւը հանդիպումից առաջ դաստիարակ չէր ասել. «Ղարաբաղի հիմնահարցը դաստիարակ է դարձել:

Հայաստանն ու Փաշինյանը սեղմված վիճակում են. Ռուսաստանի սահմանափակ աջակցությունը չի հանդարտեցնում Երեւանին: Հետեւաբար գործընթացը հղի է ճակատագրական նոր զարգացումներով: Հուսանք, որ բոլորը, ներառյալ Թուրքիան, իրենց ձեռքը կ'ընեն ֆարի սակ, նպատակ ու համար անգնել եւ առանց դաշնակցի լուծմանը»:

Չորամասում գինվորները քան են եղել եւ փրկվելու հույսով՝ կիսամերկ այսուայն կողմ վազել

Սեպտեմբերի 13-ի մեկօրյա դաշնակցից հետո ուղիղ երկու ամիս է անցել, իսկ «Եռաբլուրի» բարձունքում կամ Հայաստանի տարբեր այլ համայնքների գերեզմանոցներում շարունակվում են փոսեր փորվել: Ցավալիորեն, մինչեւ այս պահը դեռ անհույսությամբ դիակներ էլ ունենք, որ, հակառակորդի ուղիղ նշանակության տակ լինելով, հուղարկվորման են սղասում: 44-օրյա դաշնակցից ու եռակողմ հայտարարությունից երկու տարի անց, փաստացի, դաշնակցը չի ավարտվել: Բավում դասվող հայ ռազմագերիների թիվը սեպտեմբերի 13-ից հետո ավելացել է մի ֆանի տասնյակով, Ադրբեյջանի դիրքերը Հայաստանի սուվերեն տարածքներում էլ ավելի են ամրապնդվել ու ավելացել: Այդ մասին անձամբ Ադրբեյջանի նախագահ Իլիհան Ալիեւն է հայտարարում՝ ասելով, թե սեպտեմբերի 13-ից հետո իրենք դիտարկում են Կարդանն ու Գորիսը, դե իսկ Սեւանն իրենց աչքի տակ է: Հայաստանի գլխին կախված աղետն ասես վերջ չունի, իսկ իշխանությունները, որ «խաղաղության դաշնակցի» կյանքի կոչման ջանքերով են, հասարակությանը փորձում են գաղափար ներարկել, թե դաշնակցի վավերացումից հետո ամեն բան տեղը կ'ընկնի: Հակառակորդի փորձակը, դարձից էլ դարձ է, խաղաղության դաշնակցից չի փակվելու, ավելին, այսպէս կոչված, «Չանգեզուրի միջանցքին» հասնելու համար Ադրբեյջանը ոչնչի առաջ կանգ չի առնելու: Այս ամենը զարմանալիորեն կամ ցավով տեսի, իշխանությունները որեւէ կերպ չեն ուզում հասկանալ, ընկալել:

Մինչեւ Ադրբեյջանը հենց Հայաստանի տարածքից շարունակում է դիտարկել ՀՀ խոշոր ֆաղափները, վե-

րագինել իր բանակը, Երեւանի ֆաղափաթերը մտադրվում է՝ ինչպէս բեռնասար ավտոմեքենաների՝ արդեն մաշված անիվները բանակին հասցնել՝ բնագծերում շինարարական իրականացնելու համար: Մաշված անիվներով սահմանը կախալորելու երեւոյթն, իհարկե, նոր չէ, բայց ավերիչ դաշնակցից հետո հայրենի իշխանությունները ոչ թե աշխատավարձի բարձրացման ու դարձեւալծարների համար ղեկավար է մտածել, այլ մտածողներ, որ սեպտեմբերի 13-ին հակառակորդը, ըստ տարբեր տեղեկությունների, ՀՀ-ում ավելի քան 50 դիրք չվերցնել:

Դաշնակցության նախարար **Սուրեն Պապիկյանը**, ում նշանակման օրվանից ի վեր Հայաստանը մի ֆանի տասնյակ հազար ֆառակալի կիլոմետր տարածք է կորցրել, իբրև «Քաղաքացիական դաշնակցի» համագումարին է մասնակցում, լուսանկարվում իր «երկրաբանների» հետ ու շարունակում ակնթիվ ֆաղափական գործունեություն ծավալել:

Պապիկյանը, հուսանք, գոնե տեղակ է, որ սեպտեմբերի 13-ին՝ Ադրբեյջանի կողմից ՀՀ սուվերեն տարածքների հարձակման օրը, զինվորների մի մասը հանգիստ ֆունք է եղել: «Ազգ»-ի տեղեկություններով՝ Սոթի գործադարի զինվորները թիրախավորման դասին ֆունք են եղել ու կիսամերկ վիճակում փորձել այս ու այն կողմ փախչել՝ թափվող մահվանից փրկվելու հույսով: Եվ, փաստորեն, ՋԼՈ-ում թիվ մեկ համար սրված չի եղել, երբ դրա նախորդ օրն ու հենց նույն օրը ՀՀ իշխանության տարբեր ներկայացուցիչներ աղաղակում էին, թե առաջիկա հարձակումը սարերի հետեւում չէ:

Ես հավասում եմ ԲՆ վերադարձին

Հայելիները փոխանցում են Գեւորգ սեսանելի կերպարը՝ միշտ իրենով լցնում էր հազեցնում սարածիք

Բերձորից բերված ԲՆ անվամբ կոչված եղեւնին սեսարանն իրենով էլ արել, սաղարթը փարթած, փեւերն էլ ցից են... Եւ մի կասու՝ առնեսառու եւ ինքնիշխան դահողանում է այդ սարածիք: Բերձորից, Սուսից, Աղավնոյից հայերը դուրս եկան. առնեսները շատացել են...

Ես ինչպե՞ս հավասում, որ դու գոհվել ես, երբ վաղը՝ նոյեմբերի 12-ին դու 26 տարեկան ես դառնում: 2020-ի նոյեմբերի 1-ին, երբ երկրորդ անգամ սափսիով Արցախ մեկնեցիր, հետո մի ժեշտ շամոյայն էիր վերցրել, որ 12-ին ծնունդդ նշեիր: Նոյեմբերի 6-ին, Շուշուում մարտական առաջադրամբը կատարած, արմարած, բայց դեռ գիտակից, ժողիսով ասել ես՝ «Տղեր, շամոյայնը մնաց, չենք հասցնի խնդիր...»

Մենք սիրում ենք ԲՆ կենսաբանական ծնունդը՝ նոյեմբերի 12-ը, քանզի Գեւորգ Արցախյան ասածը ընծան՝ այդ օրն ենք ստացել, իսկ դու ԲՆ ստացածի գինն էիր կարելու՝ նախընտրում էիր ԲՆ գիտակցական ծնունդը՝ սեպտեմբերի 21-ի տոնը ընկերներիդ, գաղափարակիցներիդ հետ նշել:

Հայաստանի Հանրապետության Ազգային Ժողովի անբիռնից հրաժարվում են... Արցախից, հայերեն ասած՝ մենք մեզնից ենք հրաժարվում: Եթե Արցախից հրաժարվում ենք, ոտնահարում ենք ՀՀ Սահմանադրությունը, Անկախության հռչակագիրը՝ ԲՆ սրբությունները: Նշանակում է Եռաբլուրում անմահացած հերոսներից ենք հրաժարվում, նրանց գիտակցական ընտրությունն ենք արհամարհում, նսեմացնում, ոչինչ դարձնում...

Բայց Եռաբլուրը, Հայաստանը մարմինն է, հոգին Արցախում է եւ չի համծնվում:

Հոկտեմբերի 30-ին Ստեփանակերտում մեծ հանրահավաք էր: Քո ոգին նրանց դառնալով է, ԲՆ լույսը երկյուղի

Սա Գեւորգ Արցախյանի վերջին լուսանկարն է՝ 2020-ի նոյեմբերի 6-ին Շուշուում մարտական գործողությանն ընդառաջ:

խավարն է ցրում, ԲՆ գիտելիքը բանակցելու բանալին է, ԲՆ սերը կանաչ է դառնում, հողին կղած է դառնում ծառ ու մարդ այդ հավիտենական հայր հայրենիքում: Դու սիրում էիր Արցախի բարբառը, հենց նրանց շեշտով ասում էիր՝ մու՛նք, որ թարգմանաբար նշանակում է՝ մենք՝ հայությունը ողջ...

Դարեր ի վեր հայրը մղած բազում ճակատամարտերի մասին դու ինձնից լավ գիտեիր, մեր առավելությունների ու սխալների մասին ԲՆ շեշտադրումները միշտ ունկն իմ գմռուսել է, ես՝ արցախյանը գիտեմ:

1988-ից ի վեր հրադարակում եմ եւ չեմ հիշում, թե ե՞րբ սերը հեռացավ մեր հրադարակից, մոլախոսն այսօրն առաջ դարձավ, ե՞րբ խառնվեց մեր մեռածին, ե՞րբ ուրացան մեր եղբորը:

Վաղը ԲՆ լույս ծնունդն է՝ արդեն երրորդ անգամ դու մեզ հեռացրել ես ԲՆ գրկելու, համբուրելու, ԲՆ հետ շամ-

ոյայն խնդրու անհրաժեշտությունից, քանի որ Շուշուի, իմա՝ Արցախի, իմա՝ Հայրենիքի, մեր անվանագրությունը, մեր լինելու դաժանությունն ես գերադասել աղախովել: Մեզ գրկել ես ԲՆ մարմնականից, թեւ ձայնդ, ծիծաղդ, խոսքդ դժվար է համակերպել, թե մարմնական եմ: Արտոնել ես զգալ ԲՆ: Բոլոր դժվար օրերին, մասնության, դավաճանության, դաժանության, մահության, նշանակության իջեցնելու օրերին փորձում եմ զգալ ԲՆ սերը... ԲՆ վե՛հ հայրացից ամաչում եմ:

Վաղը ԲՆ ծնունդն է, եւ ես հավասում եմ ԲՆ վերադարձին... Ես հավասում եմ, որ ԲՆ սուրբ մարմինը, որ կամուրջ է առ Արցախ, մեզ միացնելու է, սիրո ծիածան է կապելու: Որ ԲՆ հոգին անդորր չի գցնի այնքան, մինչեւ հայրը դիմադրող ոգին հաղթանակած չէլնի...

Իմ սուրբ Գեւորգ, ես ծառան եմ ԲՆ ուկախ:

Մտերմորդ՝ ԱՆՏԻՍ ՏՈՎԵՓՅԱՆ

Պապիկյանն ընդդեմ Արսեն Թորոսյանի՝ ԶՊ-ում հաշվեհարդար են պահանջում

Ի՞նչպե՞ս «Զարգացիական դաշինքի» կուսակցության վարչության նիստից հետո, երբ դարձավ, որ վարչության կազմն անձեռնարկներով է ընթացել, կրեք չեն հանդարտվում: «Ժողովուրդ» օրաթերթն էր գրել, որ ԶՊ-ի վարչության կազմի ձեւավորումն իրականացնողների մեծամասնությունը է առաջացրել: Ազգային ժողովի համաձայն խմբակցության ղեկավարների կողմից վերահսակարկ տրամադրված հետո, դասկերն իսկապես փոխվել էր, ու նախկին ԼՀԿ-ական Հայկ Կոնջուրյանին եւ փոխվարչապետ Համբարձում Սաթուրյանին փոխարինելու են եկել ԱԺ «Զարգացիական դաշինքի» խմբակցության ղեկավար Արսեն Թորոսյանն ու արտակարգ իրավիճակների նախարար Արմեն Փամբուկյանը:

«Ազգ»ը շեղեկացավ, որ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի՝ օրենս խորհրդարանում ԶՊ-ականների հետ ունեցած հանդիպումը հիմնականում հենց այդ՝ ներկուսակցական խայտառակ ընտրություններին է վերաբերել:

«Ազգ»ի ԶՊ-ամերձ գրուցակիցն ասաց, որ ԶՊ-ական ղեկավարները Փաշինյանից դաժանացել են, որովհետեւ նա հետամուտ լինի ու անի հնարավորը մեղավորներին դատապարտելու, ընդհուպ մանրակրկիտ գրկելու հարցում: «Ի՞նչ է ստացվում, ի՞նչ արդյունքներ, որ ամենից շատն ու ամենից հաճախն է խոսում ժողովրդավարությունից, այժմ, փաստորեն, ոչ ժողովրդավար ընտրություններ է կազմակերպում, ավելին՝ կուսակցության որոշ անդամներ իրենց իրավունք են վերադրում մյուս կուսակցականների վրա վարչապետական լծակներ բանեցնել: Հիմնականում մի քանի անձի անուն է շեշտվում, որոնց թվում են մաքուր դաժանության նախարար Սուրեն Պապիկյանն ու նրա թիմակիցները: Վերջիններս արել են հնարավորը, որ առողջադատության նախկին նախարար Արսեն Թորոսյանը վարչության կազմում չներառվի, աշխատել են այդ ուղղությամբ, բայց փաստորեն այդքան էլ լավ չեն աշխատել»,- ասաց մեր գրուցակիցն՝ իր հերթին զարմանք հայտնելով, որ Պապիկյանը, ցավով արժի, ներկուսակցական ինտրիգներով զբաղվելու ժամանակ ունի:

Տեղեկացանք մաքուր, որ խորհրդարանում վարչապետ-ղեկավարներ հանդիպման ժամանակ Փաշինյանը խոսել է Ֆրանսիայի նախագահ Էմանուել Մակրոնի ու Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինի հետ ունեցած հանդիպումների մասին: «Շատ տղավորված է եղել, ասել է՝ երկու նախագահներն էլ լավ են ընդունել ինձ, լսել են ամեն մի ասածս ու խոսակցել են ամեն բան անել՝ հոգուս Հայաստանի: Կարճ ասած՝ ղեկավարներին այնպիսի սրամտություն է փոխանցել, որ թե՛ ՌԴ-ի, թե՛ Ֆրանսիայի նախագահները դարձանք հիացած են իրենով»,- նշեց մեր գրուցակիցը:

ՄԵՎԼԵ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Լիբանանեան անհեթեթություն...

1 Լիբանանի դեմոստրացիաները սեղանի վրա է այս յուշարձանի կայացումն է, թե՛ սուկ սեղանական նախաձեռնություն է: Չայն կառուցել նախաձեռնողները, արժանողներն ու օրհնողները ակամա տեսել եղած չե՛ն ազերիական դաժանության ռեժիմներին: Լիբանանի նախագահներին նույնպես յուշարձան մը գոյություն ունի՝ արդե՛տ Ազդե՛րի մեջ:

Պարզ է, թե Ազդե՛րի կոգնացողներ Լիբանանի սնտեսական ճգնաժամը Լիբանանի բնակչության որոշ քաղաքականներու «մարդասիրական» օգնություն ցուցաբերելու համար, որում որդեկապիտալիզմին՝ տու՛նալ քաղաքականներու ծնունդն է անհեթեթության վառ օրհնակ մըն է եղածը, մաքուր, գուցե, հոն խօսք առնող լիբանանցի երեսփոխանին ընտրական հաշտարկները, սակայն ո՛ր է լիբանանեան դեմոստրացիանը...:

Տու՛նալ յուշարձանը մի քանի ժամանակ ընթացիկ մայրաքաղաքում, կառուցումն ու բացումը կատարած անակնկալ մը չէր անուշտ: Ի՞նչ անոր նախադասարարական ու բացման արարողության, ո՛ր էին կամ են լիբանանահայ համայնքի կոնգրեսական, թե՛ աշխարհական առաջնորդներն ու ղեկավար մարմինները: Ո՛ր են լիբանանահայ համայնքի նախկին թե՛ ներկայ ֆաղափական ներկայացուցիչները Լիբանանի կառավարության, թե՛ խորհրդարանին մեջ, մանաւանդ ո՛ր է անոնցմէ դաժանակցական ներկայացուցիչներն մին, որ առիթը չի փախցնէր «Փի Ան»-ուելու՝ լիբանանահայ Վիզի՛նի գերեզմանի թեմայով...:

Արցախը իր բախտին ձգած Հայաստանի արտաքին գործոց նախարարությունը ըսելիք մը ունի՞ արդե՛տ այս հարցին մասին: Հայաստանի մեջ Լիբանանի դեմոստրացիան ուղղելիք արդարացի հարցադրումներ ունի՞ արդե՛տ:

Վերջապէս, երկիրներու միջեւ բարեկամական յարաբերությունները ողջունելի են անուշտ, բայց անոնք հիմնուած լինել է ըլլան իւրաքանչիւր երկրի կողմէն միասին գերիշխանութեան նկատմամբ յարգանքներ վրայ, որդեկապ այդ յարաբերությունները չվերածուին կախտալիքութեան, դաժանութեան ու ծնունդի անհեթեթ երեսուններու:

ԱՐԾԿԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱՆ

Պարուհի, դարադիր եւ դարագետ **Մարալ Եսայանի** գիտական հետազոտությունները կենսոնացած են դարի, մարմնականության եւ մարմնավորման վրա՝ հիմն ունենալով կասարողականության սեսությունն ու ազգագրական մեթոդները, որոնք կիրառվում են մշակութային, սոցիալական եւ ազգային բեռնավորման գործնական աշխատանքներում:

Ծնվել է Զորդանանում: Յոթ տարեկանից սովորել է բալետ, ժամանակակից դար, ջազ, հմտորվիզացիոն ժեստիկա, Զորդանանի ազգային եւ լատինամերիկյան դարեր (սալսա, մերենգո): Ամմանի կասարողական արվեստների կենտրոնում ուսանել է դարուսույց **Ռանիա Կամիալի** դասարանում, 1999 թվականին ավարտել է Պարի թագավորական ակադեմիայի ծրագիրը, առաջ սովորել ռուսական բալետ՝ Սոսկվայի Մեծ թատրոնի երբեմնի արտիստ **Ալեքսանդր Պետրոսյանի** եւ ֆրանսիական բալետ՝ **Ֆրանսուա Պերեմի** հետ: 2003-ին ավարտել է Զորդանանի համալսարանը՝ սնեստագիտություն մասնագիտությամբ: Ղեկավարել է սեմինարներ Զորդանանի ազգային դարի դասական համույթի հետ, որդես մենագրուհի եւ դերասանուհի հանդես եկել սիրիական «Էմանա» դարախմբում եւ «Նուր ալ-Յուսեյն» հիմնադրամի կասարողական արվեստի կենտրոնում: Ղեկավարել է «Հայա» մշակութային կենտրոնների դարային կրթական ծրագրերը, բեմադրություններ կատարել Զորդանանի մշակութային նախարարության հովանու ներքո կազմակերպող Մանկական դարերի փառատոնում: Ակտիվորեն մասնակցել է Զորդանանի եւ միջազգային դարի փառատոններին, ելույթներ ունեցել Մեմֆիսայում, Թուրիայում, Սիրիայում եւ ԱՄՆ-ում:

Տեղափոխվելով ԱՄՆ՝ Մարալ Եսայանը ստացել է դարարվեստի մագիստրոսի կոչում, ուսանել ամերիկյան բալետ եւ ժամանակակից դարային ժեստիկա: 2007-ին նկարահանվել է **Ռոզի Թրամփի** կարճամետրաժ դարային ֆիլմում: «Քեյսթրոյ Էնդ Սմիթ» դարախմբում հանդես է եկել «Այժմ: Այստեղ: Սա» բեմադրության մեջ որդես գլխավոր դարուհի:

Ջարգացնելով իր հետազոտությունները՝ ուսումնասիրելով դարը գլխավորապես միջոց լինելուց անդին, Մարալը շարունակել է իր հետազոտությունները եւ 2010-ին դառնալով թեկնածուական ասենախոսություն **Քալիֆորնիայի համալսարանում** (թեման՝ «Զորդանանի կասարողական արվեստները համաշխարհայնացման փոխակերպման դարաշրջանում. աշխատանքի այլընտրանքային շուկաների ի հայտ գալը եւ աշխատող նոր դարուհիներ»): Այն վերաբերում է Զորդանանի ազգային դարի ֆադաշխարհայնացմանը՝ հասույն ու շարժումները դարձնելով կնոջ մարմնի եւ դարուհիների կյանքին՝ դարի վերաբերյալ իսլամական եւ ցեղախմբային հայացքների համաձայնեցում եւ լույս սփռելով արաբական եւ մահմեդական աշխարհում դարուհիների կյանքի անսեւված հմտությունների վրա: Մարալը հեղինակ է նաեւ «Երկարաձգված մանկություն. դարելով նա-

Մարալ Եսայանի դարային ուղեւորությունը

հատեցականության հետ Զորդանանում» (2015) եւ «Իմնականական ազգի բեռնավորումը. Ռանիա թագուհու արդիականության ներկայացումը յուրօրում» (2015) անգլերեն աշխատությունների: Նա եղել է Դարժուրի ֆուլեջի (Նյու Յեյքսիք) հրավիրյալ դասախոս, «Էնդրյու Մելոն» հիմնադրամի դոկտորանտ (2012-2014) եւ Դարժուրի Գեներալի հետազոտությունների ինստիտուտի գիտաշխատող (2013-15): Արժանացել է «Մելոնի դարագիտական հետազոտությունների կրթաթոշակի Փրովիդենսի (Ռոդ Այլենդ) Բրաուն համալսարանում: Իր միջառարկայական աշխատանքի շնորհիվ Եսայանը դարձել է կենտրոնական դեմո Դարժուրի կանանց եւ գեներալի հետազոտությունների, թատրոնի եւ Մերձավոր Արեւելի ուսումնասիրությունների ոլորտներում: Նրա գիտական եւ գեղարվեստական ձեռքբերումները նշանակալից են սասնյակ կրթաթոշակներով, մրցանակներով եւ հրավերներով՝ ելույթներ ունենալու եւ ղեկավարելու սեմինարներ համալսարաններում եւ համաժողովներում ինչպես ամերիկյան, այնպես էլ միջազգային մակարդակում:

Այժմ Մարալը բնակվում է Արիզոնայի Թեմփի ֆադաում՝ ամուսնու՝ **Ջարլո Ռադիբոուի** եւ դստրիկի՝ **Ջարլի** հետ: Երկար տարիներ էլեկտրոնային փոստով հաղորդակցվելուց հետո մեծ հանդիմանքից անցյալ օգոստոսին Երեւանում, այնուհետ ծնունդ առավ հետեյալ գրույցը:

-Մարալ, դու կարծես սովորել ու զբաղվել ես բոլոր տեսակի դարերով՝ դասականից մինչեւ ժամանակակից եւ ժողովրդական: Ի՞նչ ես սովորել դրանցից յուրաքանչյուրից:

-Մեր մարմինները զարմանալի կարողություններ ունեն: Հասկանալով մեր մարմինը՝ մեմ ունենմ երկու ընտրություն՝ կենտրոնանալ կամ նրա սահմանափակումների, կամ ներուժի վրա: Ես միշտ նախընտրել եմ կենտրոնանալ մարմնիս հնարավորությունների, ոչ թե անկարողությունների վրա: Երիտասարդ տարիքում փորձում էի արժվել

տարբեր ձեւերով, ուժերով եւ ժանրերով՝ ընդլայնելով մարմնիս հնարավորությունների սահմանները: Ես սիրահարվեցի բալետին՝ իր անադարս ձեւի, ժամանակակից դարին՝ իր վերացական արտահայտչության, հորդանանյան դարին՝ իր «հում» հողեղենության, սալսային՝ իր զգայականության, փորձարարական շարժումներին՝ իրենց դարձրած համար: Ես հայտնաբերեցի, որ յուրաքանչյուր դարաձեւ եզակի է: Այսօր, կարող եմ ասել, որ իմ «ուղեւորությունը դեռ շարքեր դարեր» դայանամիկորված էր մարմնիս իր ողջ ներուժին հասցնելու իմ հետազոտվածությամբ: Դա զարգացող գործըն-

թաց է: Նաեւ բախս է բերել՝ աշակերտելու լավագույն ուսուցիչների, որոնց մեծադեմ շնորհակալ եմ:

-Դու ուսումնասիրել ես Զորդանանի դարերը՝ մասնավորապես վերլուծելով դաբլե դարի հորդանանյան տարբերակը: Քեզնից առաջ հորդանանյան դարը բավականաչափ ուսումնասիրվել է:

-Զորդանանյան դաբլեի՝ որդես դարային ձեւի մասին գիտական գրություն գտնելը բավական դժվար էր: Այդ ժամանակ ինձ հաջողվեց գտնել էթնոգրաֆիկական նյութ Զորդանանի դարերի երաժշտական ավանդույթների վերաբերյալ, բայց բուն դարի վերաբերյալ տեղեկությունները մակերեսային էին եւ սակավ: Ես հասկացա, որ Զորդանանի դարերը լիարժեք ընկալելու համար իմ հետազոտությունը դեմ է կատարել թե՛ ազգագրական, թե՛ «իմնագագագրական» մեթոդով: Այսօր, ես ճանադարհորդեցի գյուղեր՝ տեսնելու դարերն իրենց «գյուղական» տեսքով, նաեւ օգսվելով բեմականացված դարի իմ սեփական գիտելիքներից: Հարցազրույցներ եմ վարել կարեւոր անձանց՝ դասական դաբլեի նյութի, իսլամ հոգեւորականների, մշակութային գործիչների, դարուսույցների եւ դարարվեստի մասնագետների հետ: Զորդանանի մշակույթի նախարար **Ջերես Սամաուի** (Ասված նրա հոգին լուսավորի) հավանություն սվեց իմ հետազոտություններին, ինձ տրամադրեց նոր կադրեր եւ նոյաքան ազգային արխիվներից սլայդների հավաքման գործընթացին: Առանց այս բոլոր մարդկանց իմ թեզն ու ասենախո-

սությունն իրականություն չէր դառնա: Նրանց ես միշտ դարձական կմնամ:

-Ենթադրվում է, որ դաբլեն ծագել է հին փյունիկյան դարերից: Լիբանանի հայերն ունեն նաեւ դաբլեի մի տարբերակ, որը երբեմն կասարվում է Հայաստանում:

-Դաբլեն կամ դաբլեյան ավանդաբար կառված է ժողովրդական կամ գյուղական այն համայնքների հետ, որոնք ադրել են մի տարածաշրջանում, որը դասականորեն հայտնի է որդես Մեծ Սիրիա: Այսօր այն ներառում է Զորդանանը, Սիրիան, Լիբանանը, Իրաքը, Պաղեստինի գրավված տարածքները եւ Իսրայելը: Ջարմանայի չէ, որ լիբանանահայերն ընդունել են այդ դարաձեւակը եւ բերել են Հայաստան: Դարերի ընդունումը եւ դրանց տարածումը սլայդ դեղմուն նորություն կամ եզակի բան չէ: Դասականորեն դարերն անցել են մի համայնքից մյուսը: Դարի փոխանցման ընթացքում փոխվում են նաեւ դրա իմաստները: Այսօր, լիբանանահայերի համար դաբլեն բոլորովին նոր իմաստ է ստացել: Շարժման միջոցով լիբանանահայերը կարող էին հիշում են իրենց անցյալը եւ կադր Լիբանանի հետ եւ Հայաստանում նոր հողի վրա համայնքի զգացում են ունենում: Սիեւնույն ժամանակ նրանք

ժեշտում են իրենց տարբերությունն այլ հայրենադարձներից եւ տեղի հայերից: Այդուհանդերձ, դաբլեն Հայաստանում լիբանանահայերի համար դառնում է իրենց դասականությունն ու տարբերությունը նշելու միջոց:

-Ձո «Այստեղ եւ Այնտեղ» դարային ներկայացման մեջ դու ուսումնասիրել ես միջմշակութային երկխոսությունը իմ դարակազմից արվեստի միջոցով: Ինչպե՞ս է հնարավոր այդ երկխոսությունը:

-«Այստեղ եւ Այնտեղ»-ը Արեւել-Արեւմուտ դարարվեստի մոտեցումները միավորելու փորձ է: Որոշ գիտնականներ այն կանվանեն «հիբրիդություն», ուրիշները՝ «ֆյուզիոն արթ»: Այս գործը ստեղծելիս իմ նոյաքան եր միավորել տարբեր դասակարգում եւ աշխարհագրություն ունեցող շարժման ձեւեր ու դրանց հետեւել իմ մարմնի միջոցով: Երբեմն ես տարբերվում էի զանազան դարային ժանրերի մեջ, բայց իմնականում իմ հետազոտությունը տարբեր ձեւերի միջեւ եղած սահմանները ջնջել էր: Իմ նոյաքան եր ցույց տալ, թե որդես բազմակերպ, բազմամշակութային եւ բազմազգայնացում եւ մեր մարմինները՝ գնալով ավելի դասական եւ փոխկադրակցված համաշխարհայնացող աշխարհում, որդես մեմ կարող եմ միաժամանակ լինել «այստեղ» եւ «այնտեղ»:

-Հիմա դասարժիստներն այնպես ցեղաստանության զոհերի եւ վերադարձների հիշատակին ֆո ստեղծած խորեոգրաֆիկ հարգանքի տուրֆի մասին:

Գվիրումներ Չարենցին՝ նոր գրքով

Եղիշ Չարենցի 125-ամյակի առթիվ տպագրվել է համաձայնեցրած քանակակազմով ժամանակակից բանաստեղծների Գվիրումներ, ինչպես նաև գրողների, գրականագետների՝ նրա անձն ու ստեղծագործությունը ներկայացնող էսսեներ ու գրախոսություններ ամփոփող ժողովածու: Հայաստանի գրողների միության նախագահությանը տպագրված այս գրքի համար ընտրվել է Չարենցյան դրոշմակազմի առնված հայտնի տողը՝ «Ես եմ հիմա...»: Գրքում կարող եմ կարդալ 27 հեղինակների 49 բանաստեղծական և արձակ Գվիրումներ, 15 գրախոսությունների հոդվածներ: Գրքի շնորհանդեսը կայացավ Չարենցի ծննդյան հոբելյանին նվիրված միջոցառումների շրջանակում: ՀԳՄ

Նախագահ **Էդվարդ Միլիսոնյանը**, համառոտ խոսելով Չարենց գրական երևույթի դերի և նշանակության մասին ողջ հայ գրականության դասնության մեջ և հետագա գրական ընթացքի համար, նշեց, որ ներկայումս ստեղծագործող գրողների շատ ավելի Գվիրումներ կան Չարենցին, սակայն նրանք, զուգուցե սեղեկացված չլինելու դեպքում (թեև կանխավ գրքի հրատարակման նախագծի մասին տարբեր հարթակներում հայտարարություն է արվել), իրենց գործերը չեն ներկայացրել: Այդուհանդերձ, գիրքը դարձնակալում է բազմաթիվ «ձեռագրեր», Չարենցի անձն ու գործը տարբեր կերպով մեկնելու հուզական շեշտեր, ժամանակների մեջ նրա դերի գնահատման հետաքրքիր և կարևոր նշանակություններ: Սորափոք գրքի էջերի մեջ գինի ցողվեց, և այդ գինեռանալին՝ ավանդույթ դարձած արարից

նախագահ **Էդվարդ Միլիսոնյանը**, համառոտ խոսելով Չարենց գրական երևույթի դերի և նշանակության մասին ողջ հայ գրականության դասնության մեջ և հետագա գրական ընթացքի համար, նշեց, որ ներկայումս ստեղծագործող գրողների շատ ավելի Գվիրումներ կան Չարենցին, սակայն նրանք, զուգուցե սեղեկացված չլինելու դեպքում (թեև կանխավ գրքի հրատարակման նախագծի մասին տարբեր հարթակներում հայտարարություն է արվել), իրենց գործերը չեն ներկայացրել: Այդուհանդերձ, գիրքը դարձնակալում է բազմաթիվ «ձեռագրեր», Չարենցի անձն ու գործը տարբեր կերպով մեկնելու հուզական շեշտեր, ժամանակների մեջ նրա դերի գնահատման հետաքրքիր և կարևոր նշանակություններ: Սորափոք գրքի էջերի մեջ գինի ցողվեց, և այդ գինեռանալին՝ ավանդույթ դարձած արարից

հետ ՀԳՄ փոքր արհեստը խոսք ասացին բանաստեղծներ, գրականագետներ: <ԱՍՏԻԿ ՄԱՐԿՍՅԱՆ>

«Վահագնի ծնունդը» 50 լեզուներով

Կ ա հ ի ռ ե ու մ լույս տեսավ «Չահակի» շաբաթաթերթի թիվ 51 հավելվածը համադիսագրող «Վահագնի ծնունդը աշխարհի 50 լեզուներով» վերնագրով հատուկ (248 էջ)՝ **Արծվի Բախչիյանի** (Երևան) եւ **Հայկ Ավագյանի** (Կահիրե) համատեղ աշխատանքով:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐԻ ԱՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ԲԱԿԱԶՄԵՆՆԵՐԻ ԵՆ. ՀԱՅԳ ԱՎԱԳԵԱՆԸ

Հավելվածի եւ հրատարակության պատրաստեցին՝ ԱՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ԲԱԿԱԶՄԵՆՆԵՐԸ ԵՆ. ՀԱՅԳ ԱՎԱԳԵԱՆԸ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐԻ ԱՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ԲԱԿԱԶՄԵՆՆԵՐԻ ԵՆ. ՀԱՅԳ ԱՎԱԳԵԱՆԸ

ԳՐԱԿՈՒՅԹ 2022

Հատուկ բովանդակում է մեզ հասած հնագույն հայերեն բանաստեղծության՝ «Վահագնի ծնունդը» գրաքար եւ աշխարհաքար (արեւելահայերեն եւ արեւմտահայերեն) մուտքներ, որոնց հաջորդում են նրա թարգմանություններն աշխարհի 50 լեզուներով:

Ամփոփված է նախադաս հրատարակված թարգմանական մուտքների գրեթե ամբողջությունը, որոնց մեջ անգլերեն՝ 28, ֆրանսերեն՝ 24, ռուսերեն՝ 20, գերմաներեն՝ 12, իտալերեն՝ 6, իսպաներեն՝ 5, հունգարերեն՝ 4, թուրքերեն՝ 4, արաբերեն՝ 2, լատվերեն՝ 2, ղրղոզերեն՝ 2, սերբերեն՝ 2, վրացերեն՝ 2 եւ մեկական՝ բուլղարերեն, թուրքերեն, լատերեն, լեհերեն, հունարեն, շվեդերեն, չեխերեն եւ ռումիներեն թարգմանություններ:

Հատուկ սույն հատրի համար հայ եւ օտար բանաստեղծներ, հայագետներ, լեզվաբաններ եւ լեզվակիրներ թարգմանություններ են կատարել հետևյալ լեզուներով՝ արաբերեն, ասորերեն, բասկերեն, բելառուսերեն, բենգալերեն, գնչերեն, դանիերեն, եբրայերեն, էստոներեն, թայլանդերեն, իսլանդերեն, լատներեն, լիսվերեն, լինգալերեն, կորեերեն, հնդկերեն, հոլանդերեն, դազախերեն, ճապոներեն, մակեդոներեն, մոնղոլերեն, նորվեգերեն, ուզբեկերեն, ուկրաիներեն, չինարեն, սլովակերեն, ֆներեն, ֆրանսերեն եւ ֆիններեն:

Առաջին անգամ է, որ մի հայերեն բանաստեղծություն ներկայացվում է 50 լեզուներով՝ միաժամանակ ամփոփելով նախադաս հրատարակված թարգմանությունների ամբողջականությունը: Այլևս չսասած, որ հայ գրականության մուտք մի ֆանի լեզուներով թարգմանվում եւ հրատարակվում է առաջին անգամ:

Ինչպես «Չահակի» նախորդ հավելվածները, այս գիրքը եւս հրատարակված է սահմանափակ տպագրությամբ, նախատեսված չէ վաճառքի համար եւ անվճար տարածվում է գրադարաններին եւ թեմայով հետաքրքիրներին: Գրքի առցանց տարբերակը հասանելի է հետևյալ հղումով՝ <https://archive.org/details/tchahagir-supplement-no.-51/mode/2up>

Ա. Բ.

Մարալ Եսայանի դարային ուղեւորությունը

⇒ **Ա** -իմ «Լսելով մահացածներին» ներկայացումը հարգանքի տուրք է ոգեկոչում է Յեղաթանության անհամար զոհերին եւ վերադարձներին: Ես այն ստեղծել եմ 2007 թվականին, Լուս Անջելեսում՝ Հայոց ցեղասպանության մասին իրազեկվածությունը խորացնելու նպատակով: Դա մուլտիմեդիա թեմադրություն էր՝ շարժման, խոսքի եւ էկրանի համադրմամբ, որն ուսումնասիրում է մարմնի հիշողության եւ բանավոր դասնության միջոց եղած կադր՝ լույս սփռելով «հիշող» մարմնի տարաբանությունների վրա: Այդ ստեղծագործության միջոցով ես ցանկացել եմ խոսել նաեւ Մեծ եղեռնի՝ վերադարձներին բաժին ընկած եւ հաճախ չստացած ու չուսումնասիրված հետեւանների մասին: Վիճակը, հետքավաճակ սրբապայծառ խանգարումը, սազմադր եւ ընկճախոս ողջ մնալու արտահայտված եւ մարմնավորված ձեւեր են, որոնք արդյունք են իրագործվել են այս ստեղծագործության միջոցով:

Մեծավոր Արեւելի հայ գաղթավայրերի մեջ Հորդանանի համայնքը կարծես թե փչ է հայտնի: Ինչպիսիք էր Հորդանանում համայնքային կյանքը եւ ինչպիսիք է այժմ:

-Ես հասակ եմ առել 1980-ականներին, երբ հորդանանահայությունը մեծ մասամբ կենտրոնացած էր մայրաքաղաք Ամմանի հիմ հատվածում: Հայ համայնքը կենտրոնակ էր ու աշխույժ, նրա համայնքային կյանքը դառնում էր Հայ առաքելական եկեղեցու, Յուզբաշյան-Կյուլթենյան հայկական դպրոցի եւ երկու կուսակցական ակումբների (դաշնակ եւ ռամկավար) շուրջը: Բոլորն էլ զբնակվում էին Աբրահամի բլրակների թաղամասում: 1990-ականներին **Սիլվա Հայրապետյանը** զբաղվում էր հայ թատրոնով եւ արվեստով: Նա բեմադրեց, արտադրեց եւ գրեց մի գեղեցիկ թատերախաղ, որին ես նույնպես դերով մասնակցեցի: 2010-ականներին արտասահմանում սովորող ուսանողների եւ Հորդանանից հեռացող ընտանիքների մեծ թվաքանակը նորացրեց Հորդանանի հայ համայնքը: Աշակերտ-

ների սակավ թիվը եւ ցածր ֆինանսավորումը, առավել՝ համավարակի հավելյալ սթրեսը, հանգեցրին միակ հայկական դպրոցի ցավալի փակմանը 2020 թվականին:

Իսկ ինչպե՞ս էր ձեր ընտանիքը հայտնվել Հորդանանում:

-Իմ իսկներս դառնալով 1915 թվականին երեք տարեկան եղել էր Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ժամանակ: Նրա ընտանիքն ամբողջով էր արտաքսվել Թուրքիայի հարավում զբնակող Դյուր-Յուր քաղաքում: Երբ օսմանյան հայերի սեղահանության ծրագիրը գործի է դրվել, նրանք բռնի սեղահանվել են եւ փակվել են հարավ՝ մեռելու սիրիական անապատներում: Մահվան այս երթերի ժամանակ տղամարդկանց առանձնացնում էին կանանցից ու երեխաներից, որոնք փայլում էին առջեւից, իսկ մնացյալը՝ հետեւից: Մեծ մայրս՝ **Սրբուհին**, փայլել է՝ ութ ամսական երեխային, երկվորյակներ իսկներսերին ու Սիսաֆին գրկում դառնալով եւ վեց եւ ութ տարեկան աղջկան ու որդուն՝ շրջազգեստի փեշերին սեղմած: Զառցած ու ծարավ՝ նա այլևս չի դիմացել իր երեք փոքր երեխաների ծանրությունը եւ կանգնել է ընտանիքի մահու: Տառապանքի եւ արցունքի ծախսերով եւ իր կյանքի ամենադժվար որոշումը: Միսաֆին դրել է ֆարի սվերի սակ եւ հեռացել: Այս դասնությունն անտառային զարգացում է ունեցել: Իմ նախադաս **Թադեոսը** խելացի մարդ է եղել: Նա կորցրել է իր ողջ հարսությունը՝ բացի մի առաքելային: Նա ունեցել է մի փոքրագույն ձեռնարկային: Բայց դա սովորական ձեռնարկային չէր, այն լցված էր եղել ոսկեդրամներով: Երբ իմ նախադաս **Թադեոսն** իմացել է Սրբուհու արարքը, իր բոլոր դրամները սվել է մի օսմանցի զինվորի, փոխարենը վերցրել է նրա ձին եւ չորս ժամ հեռարձի ճանապարհ է կտրել՝ զսնելու երեխային: Եվ ո՞վ հրաժ. Միսաֆին զսնել է անվնաս, ողջ-առողջ: Երկվորյակ եղբայրները միավորվել են, ընտանիքը հասել է Հորդանան, որտեղ բեդվինները նրանց աղաչան են սվել եւ դաշտայնել:

մայրս՝ **Լեւա Ենիգոնյանը**, հալեղապար է, նախնիները գաղթել են Ալմից: Հայրս գրող է եւ ճարտարագետ: Մասնագիտական կրթությունն ստացել է Բեյրութի Ամերիկյան համալսարանում եւ Անգլիայի Սաութհեմփթոն համալսարանում, մոտ ֆառոր դար աշխատել է Աթենում: Հայրս հեղինակ է անգլերեն վեց դասերգերի և հայերեն հինգ գեղարվեստական գրքերի՝ բանաստեղծություններ եւ թատերախաղեր, հրատարակված Աթենում եւ Լուս Անջելեսում:

Մարալ, այժմ դու ապրում ես Արիզոնայում: Մեծավորարեւելյան կամ հայկական գործունեություն կա՞ այդ նահանգում:

-Ի տարբերություն Քլեմենտի, որտեղ հայերը մեծամասնություն են, Արիզոնայի հայ համայնքը համեմատաբար փոքր է եւ սփռված: Գործում է Սուրբ Աբգար առաքելական եկեղեցին, որտեղ կատարվում են ընտանիքների՝ դասերգերի լեզուն, մշակույթը եւ ավանդույթները: Ես մեծ ներուժ եմ տեսնում հետազոտարարային շրջանում Արիզոնայի հայ համայնքի մեջ՝ աճի եւ համայնքավելու առումով:

Արիզոնայում, իմ առաջնահերթությունն ընտանիքն է: Ես մեծացնում եմ իմ դստերը, որը հաճախում է բալետի դպրոց: Նա ինձ շատ է հիպերնոս: Ես մարզվում եմ, զբաղվում եմ յոգայով եւ շարունակում եմ մարմնս զարգացնել ֆիզիկական ավելի բարձր մակարդակի հասնելու համար: Երկարատեղ դադարից հետո այժմ, երբ դասերս մեծացել է, մտադիր եմ շատ ավելի ներգրավվել Ֆենիֆի գեղարվեստական կյանքին, զուգուցե նույնիսկ ճամփորդել որտեղ հյուր բանախոս կամ արվեստագետ: Սոր նախագիծ դեռ չեն ձեռնարկել, բայց կյանքն առջեւում է, այնպես որ հաջողություն մտադրեմ ինձ:

Հաջողություն քեզ, Մարալ: Եվ կրկին բարով գաս Հայաստան...

ՀԱՍՄԻԿ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Խոսքի եւ վրձնի վարդետները՝ մեկ գրքում

Լույս է տեսել Ավետիք Իսահակյանի «Աբու-Լալա Մահարի» պոեմը՝ Մարտիրոս Մարյանի նկարագրումներով եւ կից՝ անգլերեն քարզմանությամբ

Պատահական չէ, որ հեղինակը, նույնանալով Աբու-Լալայի հետ, կարծես թե մեկուսանում է, փակվում իր մեջ, գնում անադամ՝ մեծելով ամեն ինչ: Այն արհավիրքները, որ տեսավ Իսահակյանը 19-րդ դարավերջին եւ 20-րդ դարասկզբին, բնականաբար, նման տրամադրությունների տեղիք ունի: Չենք իմնք էր, որ ասել է՝ «Կգա ոգու սով»՝ տեսնելով, թե ինչպիսի անստաված վիճակում է մտնում իր հայրենիքը,

դուն, այլ ասում է՝ ասելի մի՛ եղիր: Պետություններին, հասարակարգերին է ուղղում իր խոսքը: Այս ամենը մի ասվածաբանական էություն ունի, որ բացասականը նշելով՝ դեռի դրականն է մղում»: Եղ. Միլիսոնյանը հասուկ կանգ առավ Իսահակյանի ֆնարագույն լեզվի հարստության, գեղեցկության վրա: Գրի շնորհանդեսի գեղարվեստական մասում կենդանի ընթերցումների հետ տեսանյութերով հնչեց նաեւ Վար-

Խոսքի մեծ վարդետ, սիրո, ֆնարական, խոհական, ժամանակակից, հայրենիքի բանաստեղծ Ավետիք Իսահակյանի ծննդյան 147-ամյակի առթիվ միջոցառումներն այս տարի թանկանշան են: «Աբու-Լալա Մահարի» պոեմի նոր հրատարակությամբ: Դեռ երեք տարի կա հայոց պոեզիայի հոբելյանական տարվա կազմակերպական աշխատանքների համար, բայց արդեն Իսահակյանի տուն-թանգարանի աշխատակազմը ձեռնարկում է առաջին փուլերը՝ մեկնելով այդ իրադարձությունն ըստ հարկի նշելու համար: Եվ առաջինը դեռ էր նոր գիրք հրատարակվել՝ բանաստեղծի խոհա-փիլիսոփայական դրամայի գլուխգործոցը՝ «Աբու-Լալա Մահարի» պոեմը: Թամարյանի օտարազգի այցելուները, ծանոթանալով Վարդեի կյանքի եւ ստեղծագործական ուղու դասերին, հաճախ են ուզում հասկանալ ձեռք բերել պոեմի քարզմանությունը, եւ ոչ միայն անգլերեն լեզվով՝ դասնում է թանգարանի տնօրեն Աննա Խոսրոսյանը:

ը, վկայում է ռուս բանաստեղծ Վալերի Բրյուսովի գնահատականը. «Իսահակյանը հասնում է կասարյալ խորհրդանշանային ընդհանրացումների եւ արդյունքում կերտում լավագույն դրամայի մեկը բոլոր ժամանակների համար»:

«Երբ գրվեց «Աբու-Լալա Մահարի» պոեմը, մեր առջեւ երեւաց մեկ այլ Ավետիք Իսահակյան: «Երգեր ու վերբեր»-ի, «Հայդուկի երգեր»-ի, «Ալազանի մանիներ»-ի հեղինակի կողքին վեր հանեց համաշխարհային վեպի ու թատերի, մեծ ընդվզման փիլիսոփա-բանաստեղծը,- գրի նախաբան - գրախոսականում գրում է Ավիկ Իսահակյանը: Եվ օրինաչափ էր, որ համադարձակ ժխտման այս պոեմը գրել է հենց հայ բանաստեղծը, որովհետեւ դասական ժամանակահատվածում, երբ գրվեց «Աբու-Լալա Մահարի»-ն, հայ ժողովուրդն առավել՝ ֆան աշխարհի մեկ այլ ժողովուրդ (խոսքը ֆաղափակիթ է լուսավորության բովով անցած ժողովուրդների մասին է) իրավունք ունեւ ասելու ու ընդվզելու, ժխտելու ու ձաղկելու, խարազանելու ու դասափետելու, եւ իրեն հասուկ հավասով ու հույսով ձգելու փոխել այս հին աշխարհը, հագար ու մի մեղք գործած ու մեղք գործող այս աշխարհը»:

դեռի ձայնը, որն ընդմիջվեց Իսահակյանի խոսքերով գրված երգերով: Իսահակյանի ֆնարագույնն առաջ նյութ է եղել բազում կոմպոզիտորների համար. այդ հարստությունից կասարվեցին Արմեն Տիգրանյանի եղանակավորած «Այս, իմ ճամփեմ», «Սեւ աչքեր», Նիկոլ Գալանտերյանի երաժշտությամբ «Շուշան աղջիկ», Հարո Ստեփանյանի՝ «Է՛յ, դու ջահել, հոգարս հասակ» եւ Դանիել Ղազարյանի՝ «Զույր իմ նազեմի» երգերը: Կոմիտասի անվ. թեատրոնը, եւ ժողովուրդը, որ արդյունքում հարյուր տարի հետո մեծ տեսնում են՝ ոգու սովը ո՞նց է եկել, չոքել մեր դռները»:

Եվ ահա արվել է առաջին փուլը. պոեմը քարզման է **Զարեկ Բոյաջյանը**, նախաբանը գրել է բանաստեղծի թոռը՝ բանասիրական գիտությունների դոկտոր, դոկտոր Ավիկ Իսահակյանը: Հրատարակությունն առավել թանկ եւ գնահատելի են դարձնում պոեմի ժամանակին **Մարտիրոս Մարյանի** արած ձեւավորումներն ու այդ գրական ստեղծագործության թեմային համահունչ այլ նկարներ, որ նորաժող գրում գունավոր մի ասանյակ էջեր են կազմում, ինչպես նաեւ բանաստեղծի երկու դիմանկարներ: Գիրքը երկրորդամասի է՝ երկուական Երվանդի եւ դարձերես ունի, գույնավոր՝ հայերեն եւ անգլերեն լեզուներով տեքստի եւ երկրորդ նախաբանների համար, երկու երես՝ ասես՝ երկու առանձին «մուտք»: Ձեւավորողի մտադրարարն է դա, թե՞ ստեղծագործություններն ընթերցողին մասնակցելու նման այլ օրինակներ էլ կան՝ ինձ համար անհայտ է: Տուն-թանգարանի տնօրենությունը հույս ունի, որ բանաստեղծի հոբելյանական տարում կունենանք «Աբու-Լալա Մահարի»՝ աշխարհի բազում լեզուներով քարզմանությունները եւ դրանց հրատարակությունները, որն արդեն դեռ է արվի համադասասիրական նախարարության եւ ինստիտուտների աջակցությամբ եւ գործուն մասնակցությամբ: Թե որքան արժեքավոր է այս պոեմը, եւ ինչպե՞ս կարելու է այն քարզմանաբար ներկայացնելով՝ հայ համայն գործողները եւ գրական մեծի խորությամբ ու գեղարվեստական աշխարհին ծանոթացնել-

կրթությունը, եւ ժողովուրդը, որ արդյունքում հարյուր տարի հետո մեծ տեսնում են՝ ոգու սովը ո՞նց է եկել, չոքել մեր դռները»:

կոմպոզիտորիայի դոկտոր **Մարգարիտ Մարգարյանի** նվագակցությամբ հանդես եկան **Անդրանիկ Մալխասյանը, Աննա Պողոսյանը, Դիանա Հարությունյանը** եւ **Արսեն Գրիգորյանը**: Կայացավ նաեւ Իսահակյանի խոսքերով նոր երգի լեզուներով: Մարգարիտ Մարգարյանն «Անի» վերնագրով երգը ստեղծել է բանաստեղծի երկու գործերի հիման վրա, երկուսն էլ՝ նվիրված Անիին: Հայրենիքի սիրով տոգորում այդ բանաստեղծություններից առաջինն Իսահակյանը գրել է 1926 թվականին, իսկ երկրորդ՝ 1955-ին: Երգի համար այդ երկու երգերի տեքստերը միավորվել են՝ իբրեւ կրկնաբար՝ գործածելով 1955-ին գրված տեքստը. «Զո հին թեմամին, Անի, չե՛ս տեսնում,

Խոսքի եւ նորից ֆո դասերի մեջ, բայց վառվում է դեռ մեր ակունքներում
Հիմնավորը ուլիսի կրակը անցեց:
Դու, հին դրոշակ, դու, բազին
փառքի,
Չենվել են նորից ֆո ամսահ սյունին.
Եվ սղասում են, եւ դարեր ոսփ
Զո իրավաբեր լեզուների ձայնին...»:

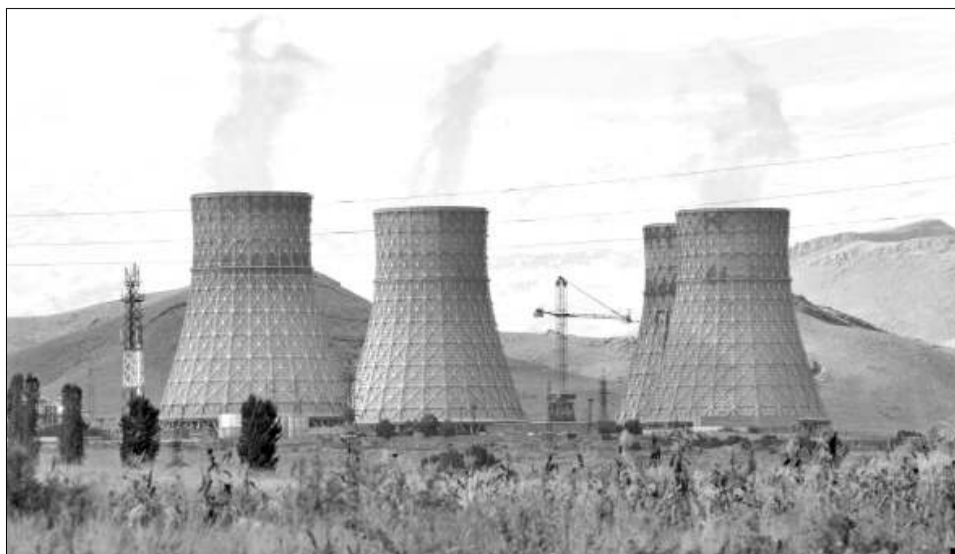

ԳԵՂԱՍ ԲՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Մեծամորի ԱԷԿ-ի ֆենոմենը

ժամ էլեկտրաէներգիա: Անգամ սարվա 10 ամիսները աշխատելու դարա- գայում, որի ընթացքում ժամերը կազ- մում են 7.200 ժամ, սահման են 3 մլրդ կվտժամ: Սակայն արի ու սես, որ Մե- ծամորի ասոմային էլեկտրակայանը...

ՅՍՍՀ լավագույն քաղաքում երկրում է- լեկտրատարադրությունը, ասենք՝ 1985 թվականին, կազմել է 15,7 մլրդ կվտ- ժամ, որից ԱԷԿ-ի բաժինը՝ 5,7 մլրդ կվտժամ (2 էներգաբլոկները միասին), 35 տկոս: Նկատենք, որ ասոմայանին...

Ինչու են թող որ դարձ սիրողական մակարդակով փորձում զրույց ծավա- լել այս թեմայով: Պարզ մի դասա- ռով. մեր հանրության որոշակի մասի մոտ ասոմայանի հզորության շուրջ...

Լավ օրինակը հարկ է, որ գայթակղիչ լինի, մենք էլ մեր հնարավորություն- ներն առավելագույնս նդասակային օգտագործենք: Ընդամենը 2-3 տարի ա- ռաջ ամենայն հիմնավորումներով...

կայան ունենալու մասին: Անգամ խոսք եղավ, որ հորատող սարավորու- մը կա, դայանավորվածություն ձեռք է բերվել, քանզի այդ կառույցի դարա- գայում գլխավորը թունելի փորելն է: Այն կարելի է անգամ 33 բյուջեի հաշ- վին իրականացնել, քանզի շինարար- ության ժամկետ էր նշվել 4-ից 5 տարի: 3-իմա սարահանակից էլ առավել անհասկանալի լուրջություն է: Գրեթե նույն վիճակն է Մեդրիհիլ-1-ի առու- մով: 3-իմնավորադեպ ասվեց, որ 75 մզվ հզորության առաջին հիդրոկայա- նը, ըստ դայանավորվածության, կա- ռուցելու է իրանական կողմը եւ 15 տարի Երևանում կառուցվելու է 3-այասանի հանրադեպայանը: 3-արեւան երկրի հեռ ջերմ հարաբերու- թյունների առկայության դարադա- յում, որի դրսերումներից էր 33 վար- չադեպի օրերու կայացած այցը Թե- հրան, սարահանակ է, որ ոչ մի խոսք չա- սվեց հեկ-ի կադակցությամբ, որ մնաց խոսվեք «Մեդրիհիլ-2»-ի մասին: Սի փաստ էլ հիշեցնեմ երկու տասնամյակ առաջ 33 անվանի հիդրոշինարարնե- րից մեկի հեռ կայացած անձնական զրույցից: Ասաց, որ մինչեւ 80 մզվ հզորության հիդրոկայան կարելի է կա- ռուցել Լոռիքերդի տարածքում, միայն թե մանրամասն հեռազոտական աշ- խասանմներ է դեպ իրականացնել: Զրուցակիցս հիմա չկա, բայց կան չէ՞ հիշել սարածի գեոդեզիական փա- ռեզվերը, հոսող ջրերը, միշտի չա- փումները... Պակասում է մտահոգու- թյունը: Խնդիրը փորձ է արվում լուծել արեւային կայանների օգնությամբ, իսկ թե ինչու է անսեպում հիդրոէներ- գեշիկան, անհասկանալի է:

3-այասանի հանրադեպայանը դեպ է սնեստական առումով կայանա, որտեղ որոշիչ է էլեկտրաէներգեշիկ ա- դակառուցությունը, 1 բնակչի հաշ- վով ներկայիս տարեկան 2.000 կվտժամ էլեկտրատարադրության կրկնադաս- կում-եռադասկումը: Կայացող երկ- ների վիճակագրությունն այս մասին է հուշում: Այս գործընթացում ի՞նչ դեր կարող է ունենալ ջերմամիջուկային կայանը, թող փաստեն ոլորտի մասնա- գեշները:

08.11.2022թ.

«Տնտեսական կատաստրոֆա է, ոչ թե բում»:

ՀՀ ֆադադադի

Օրեցօր սրվող սոցիալական խնդիր- ներին ու չնահանջող գնաճին զուգա- հեռ կառավարությունը «տնտեսական բումի» մասին է հաղորդում:

3-այասանի տնտեսության մեջ այս տարվա առաջին կիսամյակում գրանց- ված աճի հեռ մեկտեղ դրամաշիկ կեր- դով աճում է նաեւ աղբատության ցու- ցանիչը: Ավելի Եաս ադրանք ներմու- ծող, քան արտահանող 3-այասանում առաջին հիմնական սդառման ադ- րանքների գների նվազում այդդեպ էլ չարձանագրվեց: Սա հանգեցրեց գնո- դունակության՝ երկնից ցուցանիչով նվազման, ինչի ֆոնին տնտեսագեշնե- րը աղբատության մակարդակի ավելա- ցում են կանխատեսում:

3-անաշխարհային բանկը, օրինակ, չի բացառում, որ 3-այասանում աղ- բատության մակարդակը կարող է հաս- նել 39,6%-ի, ինչը նշանակում է, որ ազգաբնակչության գրեթե ամեն երկ- րորդ փաղափաղին աղբատ է լինելու:

«Էլ ի՞նչ դեպ է անեմ, որ աղբատ չլի- նեմ, մի օրվա մեջ 2-3 տեղ են աշխա- տում: Եթե այն ժամանակ մի փոքր էլի մասշեղի էր, կարող էիր մի բան առնելի ու հացի հեռ տայիք երեխեղին, հիմա էդ

«Տնտեսական բումին» զուգահեռ

էլ չես կարում », - մեզ հեռ զրույցում ա- սում է 3 անչափադաս երեխաների մայր Արմինե:

Տնտեսագեշ Պարսյանի խոսքով՝ սննդամթերքի միջազգային գների բարձրացումն, իհարկե, ազդել է հա- յասանյան գների վրա, սակայն երկ- րում Եարունակվող թանկացումների դասառը նաեւ գյուղդրոտում կառա- վարության ձախողված փաղափաղա- նությունն է: Նեմեմ, որ գյուղդրոտն այս

տարի 9 ամիսների հաշվարկով գրան- ցել է 1.5% անկում, եւ այս անկումն էական ազդեցություն է թողել նաեւ սննդամթերքի գների վրա:

«Միս ընդհանրադեպ չեն առում, որ առնեն հեռ մեր դեղերին էլ փող չի մնա», - ասում է 78-ամյա շիկին Մա- նուկակը, որը անսական Եուրջ 40 հա- զար դրամ թոճակ է ստանում:

Տարեց կինը արսնեղում է ասելով. «Այսդիսի բարձր գնաճի դայանմե-

րում 3 հազար դրամով բարձրացրին թո- ճակն ու նդասը: Իսկ թե թանկա- ցումների հեռեւանքով քանի՞ այդդիսի 3 հազար դրամով է ավելացել թոճա- կառուի ու նդասառուի ծախսը, մնաց սսվերում, ոչ մեկը դրա մասին չի խոսում»:

3-այասանի գրդանին Եարու- նակաբար հարվածող գնաճը դասո- նական կանխատեսումներով առաջի- կայում չի նահանջելու: Իճխանու- թյունների հայտարարած «տնտեսական բումը» փաղափաղների կողմով է անց- նում միայն:

Երկու տարվա ընթացքում ոչ դարե- նային ադրանքների համադառն գնա- ճը հասնում է 18 %, ինչը դարեմային ադրանքների Եուկայի ավելի քան 29% թանկացումների հեռ միասին իր ուղ- դակի ազդեցությունն է թողնում մարդ- կանց սոցիալական վիճակի վրա:

Այսդիսի թանկացումներից հեռ կառավարությունը թոճակներն ու նդասները 3 հազար, իսկ նվազա- գույն աշխատավարձը 7 հազար դրա- մով ավելացնելով փորձում է ցույց տալ, թե սոցիալական խնդիր է լուծում, մինչդեռ դրամով նույնիսկ գնաճի կետի ազդեցությունը չի ծածկվում:

ՀԱՄԱՆԿ ԱՎԵՏԻՄՅԱԼ

